

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ

ОБОЛЕНЦЕВА ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 332.1: 334.71-043.86

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ
РЕГІОНІВ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор

Кондратенко Наталія Олегівна,

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Благунов Іван Семенович,

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», декан економічного факультету;

доктор економічних наук, професор

Гудзь Петро Васильович,

Запорізький національний технічний університет, директор економіко-гуманітарного інституту;

доктор економічних наук, професор

Тульчинська Світлана Олександрівна,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», професор кафедри економіки і підприємництва

Захист відбудеться «3» липня 2019 р. о 13⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.251.01, у Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1а, 5-й поверх.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1а.

Автореферат розісланий «3» червня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. М. Красносова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Промисловість України є важливою складовою господарського комплексу України, яка визначає рівень його економічного розвитку, спеціалізацію економіки, масштаби участі в територіальному поділі праці й інтенсивності територіально-економічних зв'язків.

За останні роки в усіх галузях промисловості відбувся значний спад виробництва продукції, найбільший – у машинобудуванні, хімічній, легкій промисловості. Виробнича й економічна діяльність промислових підприємств, що працюють в умовах високого рівня невизначеності і непередбачуваності змін зовнішнього середовища, потребує перегляду встановлених позицій управління, розподілення ресурсів, об'ємів випуску та каналів збуту промислової продукції. Підвищення рівня міжнародної конкуренції, глобалізація світового ринку, неконтрольоване проникнення іноземних товарів на вітчизняний ринок і невідповідний стан науково-технічного забезпечення вітчизняного виробництва виносять проблеми управління конкурентоспроможністю на регіональному рівні на перший план.

Розглядаючи проблему управління конкурентоспроможністю промисловості України у такій площині, регіональний рівень пов'язується з вирішенням низки питань щодо створення необхідних умов для забезпечення розвитку регіональних промислових комплексів на основі поєднання інтересів державної влади, бізнес-структур і суспільства.

Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад конкуренції і конкурентоспроможності здійснили такі зарубіжні вчені, як І. Ансофф, С. Брю, У. Джевонс, Ф. Котлер, Д. Кейнс, Д. Кембел, К. Макконел, К. Маркс, А. Маршалл, М. Портер, Д. Рікардо, Дж. Робінсон, А. Сміт, Ф. Хайєк, Й. Шумпетер та ін.

Проблеми управління промисловими підприємствами як учасниками конкурентного процесу, практичні засади забезпечення їх конкурентоспроможності відображені в працях Г. Азоева, О. Амоші, Є. Бельтюкова, П. Бубенка, В. Буркинського, А. Бутенко, Т. Загорної, Ю. Іванова, М. Кизима, Н. Кондратенко, М. Малиша, І. Максимової, В. Момота, Л. Піддубної, Л. Федулової, В. Хаустової, Л. Шевченко й ін.

Проте аспекти вирішення питань щодо управління конкурентоспроможністю промислових комплексів на регіональному рівні залишаються невирішеними, оскільки існує велика кількість проблем, пов'язаних із глобалізацією світового ринку, якістю вітчизняної промислової продукції, відсутністю належного рівня регіонального управління та його впливу на розвиток регіональних промислових комплексів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконувалася згідно з планами наукових досліджень Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова за темою «Сталий розвиток в умовах глобальних викликів: методологія та практика» (номер державної реєстрації 0116 U003589, 2016 р.), де автором розглянуто теоретичні аспекти й особливості управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів і визначено напрями структурної переорієнтації промисловості України.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розробці теоретико-методологічного забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів.

Для досягнення мети в роботі було сформульовано та виконано такі завдання:

- визначити сучасну парадигму конкурентоспроможності промисловості;
- уточнити сутність управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону;
- узагальнити сутність та ознаки конкурентоспроможності в сучасних умовах;
- запропонувати концепцію управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів;
- запропонувати методологічне забезпечення сучасної стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів;
- розробити методичні положення щодо оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів;
- запропонувати теоретико-методичні підходи до виявлення системних проблем в управлінні конкурентоспроможністю промисловості регіонів України;
- визначити фактори впливу на управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України;
- розробити методологічні основи вибору конкурентних стратегій управління промисловими комплексами регіонів;
- розробити економіко-математичну імітаційну модель управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів;
- здійснити прогноз результатів економічної діяльності регіональних промислових комплексів;
- визначити пріоритетні напрями інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості;
- розробити модель інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів.

Об'єктом дослідження є процес управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та методичні положення щодо управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів.

Методологія і методи дослідження. Методологія дисертаційної роботи базується на теоріях і концепціях економічного та просторового розвитку регіонів. В процесі написання роботи були використані такі загальнонаукові, теоретичні й емпіричні методи: *абстрактно-логічного узагальнення* – для обґрунтування актуальності, теми, мети і завдань дослідження; *індукції, дедукції, порівняння та систематизації* – для дослідження сутності понять «конкурентоспроможність», «промисловість», «промисловий комплекс регіону»; *кореляційного аналізу* – для оцінки ступеня лінійної залежності між факторами, що мають вплив на розвиток промисловості України; *кластерного аналізу* – для розбиття промислових комплексів регіонів на групи подібних об'єктів з метою прийняття рішень для кожного кластера та виділення нетипових комплексів, які не можуть бути об'єднані з жодною групою; *однофакторного дисперсійного аналізу й інтегрального факторного аналізу* – для виділення факторів впливу на управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України; *регресійного аналізу* – для побудови імітаційної моделі управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів на підставі виявлення вкладу окремих факторів (незалежних змінних) у варіації результуючого показника (залежної змінної) та передбачення значень результуючого показника залежно від величини окремих факторів; *прогнозування* – для прогнозування результатів економічної діяльності регіональних промислових комплексів; *SWOT-аналізу* – при виборі конкурентних стратегій управління промисловими комплексами регіонів.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України; нормативні документи міністерств і відомств України, зокрема Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Департаменту промислової політики України; статистичні дані Державної служби статистики України; публікації провідних вітчизняних і зарубіжних учених; монографічні дослідження фахівців із проблем розвитку регіональних промислових комплексів; дані фінансової та статистичної звітності промислових підприємств України; ресурси Інтернету.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота містить сукупність наукових результатів, висновків і пропозицій, які характеризуються новизною та розв'язують важливу наукову проблему управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів, зокрема:

вперше:

запропоновано концепцію управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів, яка базується на доведенні висунутих гіпотез щодо застосування системи організаційних та економічних заходів із реалізації функціональних стратегій, які відповідають основним напрямам досягнення соціальної та економічної результативності регіональних промислових комплексів;

запропоновано методологічне забезпечення сучасної стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів, відповідно до якого засади розробки стратегії охоплюють три блоки завдань щодо формування комплексу техніко-технологічних заходів по підвищенню конкурентоспроможності, корпоративних систем виробництва та управління, у рамках яких реалізуються засади впровадження сучасних методів управління виробництвом, інституціонального забезпечення регіональної політики управління конкурентоспроможністю промисловості та формування моделі регіональної стратегії управління конкурентоспроможністю промисловості;

розроблено методологічні основи вибору конкурентних стратегій управління промисловими комплексами регіонів, які являють собою цілісну послідовність взаємопов'язаних методів їх визначення та спрямовані на побудову компонентної структури стратегічних пріоритетів;

розроблено модель інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів, яка заснована на комплексі дій для створення ефективної системи інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів, що визначає основні форми та методи стимулювання інвестування у промисловість і дозволяє сформулювати умови для ефективного управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів;

удосконалено:

уточнено сутність управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону, яка, на відміну від інших, розуміється як безперервна діяльність, що спрямована на створення конкурентних переваг, формування та реалізацію конкурентних стратегій групи галузей, забезпечення їх життєздатності як суб'єктів економічної конкуренції задля досягнення успіху в конкурентній боротьбі за фактори виробництва, як з регіонами своєї країни, так і з регіонами інших країн, шляхом ефективного використання наявного потенціалу з метою досягнення високого рівня життя населення;

узагальнено ознаки конкурентоспроможності в сучасних умовах, прояв яких потребує реалізації спільних зусиль щодо припинення спаду виробництва на всіх рівнях управління на основі відновлення виробничого та фінансового потенціалу

промислових підприємств, яке повинно бути тісно пов'язане з реалізацією державних програм стимулювання економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промисловості;

визначено пріоритетні напрями інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості регіону, важливими напрямками розвитку якого є можливість узгодження інтересів всіх зацікавлених сторін у плані створення регіональних промислових асоціацій та концернів, формуванні пріоритетних напрямів розвитку промисловості та реалізації масштабних інноваційних проектів;

дістало подальшого розвитку:

розроблено методичні положення оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів, що враховують в аспекті регіонального розвитку такі фактори впливу: соціально-економічні, організаційно-економічні, організаційно-правові, організаційно-технічні, організаційно-технологічні та здатність регіону досить тривалий час реалізовувати власні та залучені можливості для розвитку на сучасній технологічній основі, забезпечуючи внутрішній і глобальний ринок товарами та послугами відповідної якості;

запропоновано теоретико-методичні підходи до оцінювання системних проблем в управлінні конкурентоспроможністю промисловості регіонів України, які, на відміну від наявних, дозволяють послідовно визначити аргументовані групування і наочно проілюструвати процедуру кластеризації та порівняти отримані кластери;

розроблено економіко-математичну імітаційну модель управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів, яка дає підстави стверджувати, що найбільшої варіації результати економічної діяльності регіональних промислових комплексів набувають внаслідок варіації фінансових результатів до оподаткування;

визначено фактори впливу на управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України, дослідження яких довело, що в роки спаду виробництва значення всіх показників змінюються непередбачувано, при стабілізації майже всі фактори демонструють тенденцію до повільного зростання, та недостатнім у всіх регіонах є вплив найважливіших факторів – рівня капітальних інвестицій та інноваційної активності промислових підприємств;

запропоновано інструменти та засоби прогнозування результатів економічної діяльності регіональних промислових комплексів на основі оцінки можливого стану об'єкта дослідження в майбутньому з метою виявлення можливих альтернатив, корегування стратегії розвитку, спрямованої на зростання конкурентоспроможності регіональних промислових комплексів.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані в процесі дослідження теоретичні результати та методичні положення знайшли відображення в таких установах та організаціях:

Харківській обласній державній адміністрації, Департаменті економіки і міжнародних відносин при підготовці інформації, що має актуальний характер для соціально-економічного розвитку регіону, використано методичний підхід до прогнозування показників рівня конкурентоспроможності регіональних промислових комплексів (довідка № 01-28/6083 від 26.12.2018 р.);

Херсонській обласній державній адміністрації при удосконаленні Плану заходів з реалізації у 2018–2020 рр. Стратегії розвитку Херсонської області та підготовці підзаконних нормативно-правових актів і розпорядчих документів Херсонської обласної державної адміністрації використано механізм інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості регіону (довідка № 32-14/386 від 17.01.2019 р.);

Чугуївській районній державній адміністрації Харківської області при підготовці підсумків соціального та економічного розвитку Чугуївського району за 2018 рік та стратегії розвитку району на 2019–2021 роки було використано методичне забезпечення вибору конкурентних стратегій промислового комплексу регіону (довідка № 28-124 від 20.12.2018 р.);

Куп'янській міській раді Харківської області, управлінні економіки при підготовці аналітичних матеріалів з питань формування регіональної політики у сфері економічного й інвестиційного розвитку міста використано методичне забезпечення кластерного аналізу регіональних промислових комплексів (довідка № 958-04 від 14.12.2018 р.);

Громадській спілці «Слобожанські стратегії» при підготовці програм грантового співфінансування та розробки проєктів економічного розвитку Харківського регіону (довідка № 123 від 24.10.2018 р.);

Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова при підготовці навчально-методичних матеріалів і викладанні таких дисциплін, як «Стратегічне управління», «Менеджмент організацій» та «Управлінська результативність у бізнес-структурах» (довідка № 2890 від 13.12.2018 р.).

Особистий внесок автора. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею, в якій викладено авторській підхід до вирішення важливої теоретико-методологічної проблеми управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. Наукові результати, положення, висновки та рекомендації, винесені на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, що опубліковані у співавторстві, використані лише результати, отримані автором особисто. Внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, наведено у

списку праць за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися та схвалені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: III Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України у глобальному середовищі» (м. Сімферополь – Ялта, 2009 р.); Всеукраїнській науково.-практичній інтернет-конференції «Сталий розвиток в умовах глобальних викликів» (м. Харків, 2017 р.); Всеросійській науково-практичній конференції «Современные проблемы инновационной экономики регионов России: теоретические и практические аспекты» (м. Дербент, 2010 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Глобальні проблеми економіки та фінансів» (м. Київ – Прага – Відень 2015 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі» (м. Харків, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка та менеджмент: стратегічні імперативи, аналіз тенденцій та перспектив розвитку» (м. Херсон, 2014 р.); Міжнародній науковій інтернет-конференції «Проблеми стабілізації економіки України» (м. Тернопіль, 2016 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Управління розвитком підприємництва у сучасних умовах» (м. Севастополь, 2010 р.); XXXVI науково-технічній конференції викладачів, аспірантів та співробітників ХНАМГ (м. Харків, 2012 р.); III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Маркетинг і менеджмент в системі національних і світових економічних інтересів» (м. Кривий Ріг, 2018 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна економічна теорія та пошук ефективних механізмів господарювання» (м. Сімферополь, 2011 р.); Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні проблеми реформування економіки в моделі інноваційного розвитку держави» (м. Харків, 2011 р.); I Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції, присвяченій 95-річчю ХНУМГ ім. О. М. Бекетова «Інновації в управлінні соціально-економічним розвитком» (м. Харків, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (м. Київ, 2018 р.); VII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції для здобувачів вищої освіти і молодих науковців «Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання – міждисциплінарний підхід» (м. Харків, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи та пріоритети розвитку економічної системи в умовах нестабільності» (м. Дніпро, 2018 р.).

Публікації. Основні наукові результати проведених досліджень, теоретичні положення та практичні рекомендації опубліковано у 45 наукових працях, серед

них 2 монографії (1 одноосібна), 25 статей у наукових фахових виданнях та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття – в інших виданнях, 16 тез доповідей – у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 46,1 друк. аркушів, з яких особисто автору належить, 44,2 друк. аркушів.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'ятьох розділів, висновків і викладена на 508 сторінках, у тому числі основний текст складає 411 сторінок, який включає 125 таблиць, 77 рисунків. Список використаних джерел налічує 430 джерел і викладено на 47 сторінках. Робота включає 14 додатків, що подані на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведені дані щодо апробації.

У першому розділі **«Теоретичні засади управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів»** визначено сучасну парадигму конкурентоспроможності промисловості, розглянуто складові управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів і проаналізовано світовий досвід управління конкурентоспроможністю промисловості на регіональному рівні.

Формування сучасної парадигми конкурентоспроможності промисловості регіонів України потребує виконання досліджень сутності конкурентоспроможності та її актуальних проявів у період трансформації економічних відносин в країні та посилення невизначеності і динамізму зовнішнього середовища.

Конкурентоспроможність промисловості є узагальнюючим критерієм ефективності функціонування суб'єктів господарювання, оскільки від досягнутого рівня конкурентоспроможності вирішальною мірою залежать можливості їх виживання і розвитку. Таким чином, конкурентоспроможність повинна розглядатися як найважливіша системоутворююча ознака, орієнтуючись на яку, економічна система повинна формуватися і удосконалюватися.

Сьогодні Україна робить перші кроки на шляху до цивілізованої інтеграції у світовий та європейський простір. Доки Україна не досягне визнаного статусу рівноправного партнера, вона залишатиметься країною, що виступає постачальником сировинних та інтелектуальних ресурсів для інших, більш розвинутих держав. Цьому сприятиме розвиток вітчизняної промисловості, яка дозволить забезпечити зайнятість населення, наповнити бюджет, створити

передумови для розвитку наукоємних галузей, що позитивно вплине на конкурентоспроможність економіки України.

У розділі висунуто ряд гіпотез щодо управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону. Доведено, що суттєвий вплив на управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів здійснюють декілька головних чинників. А саме: державна регіональна промислова політика; наявність умов для формування та реалізації конкурентних стратегій групи галузей, які займають лідируючі позиції у регіональному промисловому комплексі; формування конкурентних переваг промисловості на мезорівні.

Сьогодні вкрай важливим є формування базисних принципів в управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіону, яке зумовлено впливом факторів макро- та мікросередовища, базовими й функціональними стратегіями промислових комплексів регіону та їх поточними цілями й завданнями. Водночас базисні принципи управління конкурентоспроможністю виступають як методологічні засади розробки системи управління конкурентоспроможністю та методичного інструментарію її впровадження у практичну діяльність (рис. 1).

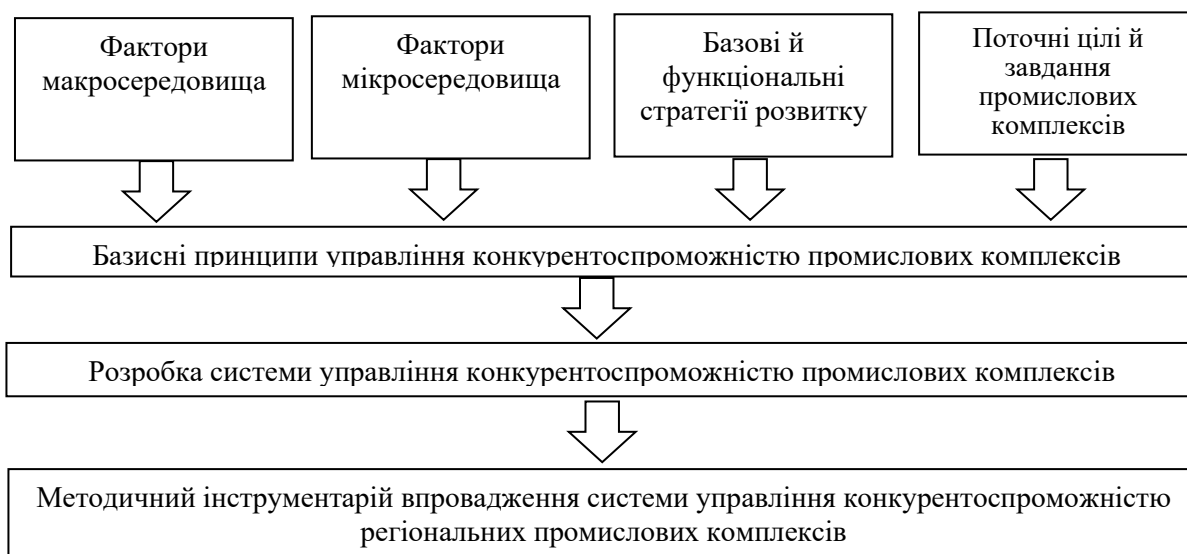

Рис. 1. Схема формування базисних принципів управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіону

Базисні принципи акумулюють, з одного боку, вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на конкурентоспроможність промислових комплексів, а з іншого – цілі, завдання й стратегію їх розвитку, спрямовану на створення конкурентних переваг і завоювання, враховуючи ресурсні можливості, щонайбільшої частки ринку, їх виокремлення запропоновано розглядати на чотирьох рівнях управління конкурентоспроможністю: рівень макросередовища; рівень мікроекономічного

бізнес-середовища; стратегічний рівень внутрішнього середовища; тактичний рівень внутрішнього середовища (рис. 2).

Рис. 2. Рівні управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів

Виокремлено зовнішні та внутрішні фактори впливу на процес управління конкурентоспроможністю. До внутрішніх факторів відносять: організаційно-правову форму та структуру суб'єкта господарювання, рівень науково-технічного розвитку виробництва, рівень освіченості та кваліфікації персоналу, діловий імідж. Проте не менший вплив на конкурентоспроможність суб'єкта господарювання мають зовнішні фактори, які вже, на відміну від внутрішніх, не підконтрольні суб'єкту господарювання; серед них виокремлюють такі: стан ринку товарів, технологій, робочої сили, науково-технічний розвиток, ступінь державного регулювання.

Сьогодні у зв'язку з тим, що в умовах глобалізації економіки висуваються жорсткі вимоги до рівня конкурентоспроможності країни і її регіонів, раціональне використання передового світового досвіду стає все більш важливішим для розумного прийняття України в світове господарство. У процесі аналізу встановлено, що на цей час для України немає іншої альтернативи економічного розвитку, як проведення рішучих дій з відновлення та модернізації промислового сектора національного господарства. Це, своєю чергою, вимагає розроблення та впровадження сучасної промислової політики, яка є інструментом управління конкурентоспроможністю промисловості країни та її регіонів. У табл. 1 наведено узагальнені пріоритети в галузях передових виробничих технологій у країнах ЄС, США, Китаї, Україні.

Таблиця 1

Пріоритети в передових виробничих технологіях ЄС, США і Китаю

Європейський Союз	США	Китай	Україна
<ul style="list-style-type: none"> - нові виробничі процеси; - адаптивні і розумні виробничі системи; - цифрове, віртуальне і ресурсоефективне виробництво; - мобільні і спроможні кооперуватися підприємства (мережеве виробництво та динамічні виробничі ланцюжки); - «людиноцентричне» виробництво; - виробництво, орієнтоване на споживача 	<ul style="list-style-type: none"> - сенсори, вимірювання і контроль процесів; - сучасний дизайн матеріалів, технології синтезу й обробки; - технології візуалізації, інформатика та цифрове виробництво; - сталє (раціональне) виробництво; - промислові нанотехнології; - виробництво гнучкої електроніки; - виробничі біотехнології і біоінформатика; - 3D-друк; - сучасне виробництво й обладнання для тестування (контроля якості); - промислова робототехніка; - сучасні технології формоутворення і з'єднання 	<ul style="list-style-type: none"> - ІКТ-індустрія нового покоління; - біоінженерія; - високопродуктивні технології і обладнання; - сучасні матеріали; - «розумні технології» 	<ul style="list-style-type: none"> - ІКТ-індустрія (насамперед у галузі розробки програмного забезпечення); - нові композиційні матеріали із заданими властивостями; - промислові нанобіотехнології (насамперед біомедицина і фармація, нові аграрні технології); - математичне моделювання для створення розумних виробничих систем; - космічні дослідження і розробки (зокрема розробка важких ракет)

Підводячи підсумки аналізу державної промислової політики провідних країн світу, можна дійти висновку, що сьогодні проблеми у сфері формування та реалізації національної промислової політики виходять на перший план. Пріоритетними напрямками розвитку промисловості країни та її регіонів є підтримка високотехнологічних галузей промисловості, пошук можливостей для залучення міжнародних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції та розвитку конкурентного середовища.

У другому розділі «**Методологічні засади формування стратегії управління конкурентоспроможністю промисловості регіону**» визначено сутність та ознаки конкурентоспроможності в сучасних умовах, запропоновано методологічне забезпечення сучасної стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів та уніфіковано методи оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів.

В умовах сьогодення питання конкуренції та конкурентоспроможності промисловості України перебувають у центрі уваги науковців і практиків, оскільки продукція промислових підприємств складає значну частину ВВП країни.

Сьогодні головними перешкодами на шляху забезпечення конкурентоспроможності української промисловості є вузькість внутрішнього

ринку, фіскальна спрямованість податкової політики, відсутність стимулів інноваційної діяльності, недостатній рівень залучення інвестицій у промисловий сектор, тінізація економіки, поширення корупції, недосконалість державної промислової політики в межах забезпечення та захисту конкурентних переваг промислового комплексу України.

Треба враховувати, що для споживача, особливо промислової продукції, ціна товару важлива не менше, ніж його якість. Але господарюючий суб'єкт, який може запропонувати конкурентоздатну ціну, повинен жорстко контролювати свої витрати. Зробити це можна, оптимізуючи внутрішні процеси економічного суб'єкта, знаходячи можливість створення додаткової вартості з найменшими витратами. Тобто одним із найважливіших факторів конкурентоспроможності промисловості в сучасних умовах є ціна промислової продукції.

Другим важливим фактором отримання прибутку та підвищення конкурентоспроможності в сучасних умовах для промислового комплексу України є ефективність інноваційної діяльності, що виявляється у прискорених темпах впровадження в практику виробництва новітніх досягнень науки і техніки.

Треба зазначити, що інтегральною складовою процесу підвищення конкурентоспроможності промисловості України є визначення пріоритетних напрямів і шляхів ефективного використання всіх наявних ресурсів. Тобто, за умови невизначеності та нестабільності, менеджменту підприємств промислового комплексу доцільно концентруватися на гнучких факторах значущого впливу, які є найбільш ефективними в контексті використання ресурсів і підвищення загального рівня конкурентоспроможності.

Для всіх галузей національного господарства запорукою виживання у цей період є розробка стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки на період до 2025 року, яка повинна містити чіткий план дій щодо науково-технічних та інноваційних пріоритетів розвитку, новітніх технологій, а також конкретні механізми реалізації державної підтримки пріоритетних напрямів економічного розвитку на національному, регіональному та галузевому рівнях.

Стратегія управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону – це програма дій, спрямованих на досягнення довготермінових конкурентних переваг підприємств комплексу, яка основана на принципах гнучкості й адаптивності до змін зовнішнього середовища, інноваційності, системності та ситуаційності.

У роботі виділені основні етапи циклічного процесу управління конкурентоспроможністю підприємств промислового комплексу регіону:

1. Перший етап передбачає здійснення функцій управління, які включають різні види управлінської діяльності, зокрема: планування, технологічний менеджмент, управління конструюванням виробу, підрозділами, що спрямоване

на підтримання й підвищення конкурентоспроможності.

2. Другим етапом процесу є формування методів управління (плану виробництва конкурентоспроможної продукції, прискорення науково-технічного розвитку, технологічної документації виготовлення виробу, матеріальних стимулів якісної праці, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності).

3. Третій етап процесу передбачає формалізацію методів управління, їх перетворення на розпорядження, накази, вказівки тощо, які у вигляді управлінських рішень каналами прямого зв'язку передаються із керівної системи в керовану і здійснюють управлінський вплив для забезпечення необхідних заходів із формування та підтримання конкурентоспроможності.

4. Четвертим етапом процесу є забезпечення управлінського впливу на засадах керівництва, що є об'єднувальною функцією у структурі категорій управління.

Сьогодні формування регіональної стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів неможливо без використання моделей інтеграційних систем, а саме – кластерів.

Застосування кластерного підходу для розвитку національної економіки можна пояснити такими передумовами:

- переважна частина створеного ще за часів адміністративно-командної економіки економічного потенціалу з самого початку не була зорієнтована на ринок;
- орієнтація економіки, яка склалася нині, не відповідає національним інтересам України;
- стрімко руйнується технологічний потенціал країни;
- надзвичайно низька ефективність української економіки;
- низький інноваційний потенціал і технологічне відставання від розвинених країн не дозволяють створити конкурентоспроможну продукцію.

Для успішної реалізації кластерного підходу для розвитку національного господарства необхідно трансформувати економіку України, її законодавство, а також сприяти розвитку науки та знань, які є підґрунтям створення прогресивних економічних моделей.

У методологічному відношенні автором запропоновано концептуальну схему регіональної стратегії управління конкурентоспроможністю промислового комплексу (рис. 3).

До ключових методів оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання відносяться методи, в основі яких лежить: життєвий цикл товару (послуги); оцінка конкурентоспроможності одиниці продукції; частка ринку; теорія ефективної конкуренції; конкурентна перевага; метод бенчмаркінгу; споживча вартість тощо.

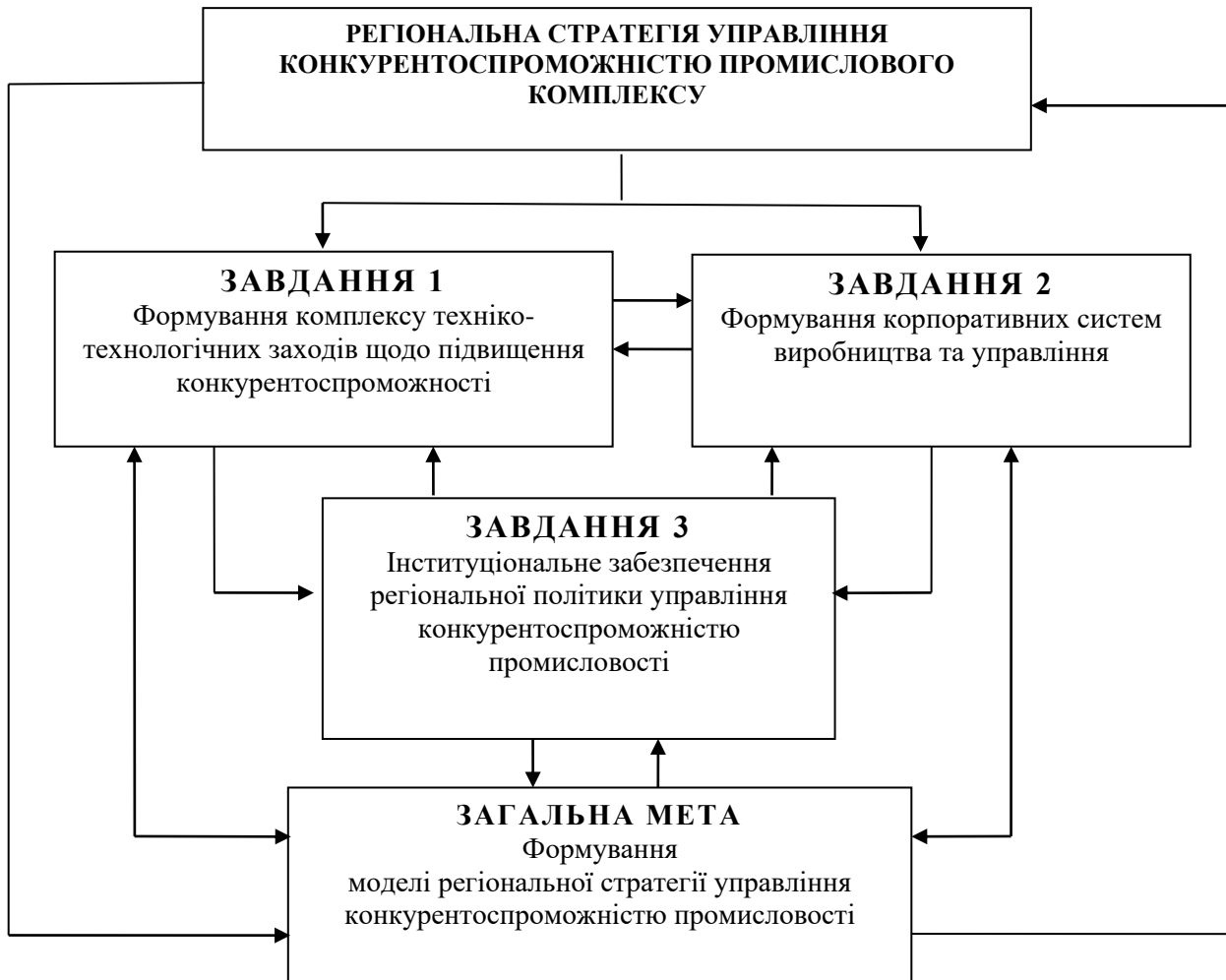

Рис. 3. Концептуальна схема методологічного забезпечення регіональної стратегії управління конкурентоспроможністю промислового комплексу

При оцінці ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості в аспекті регіонального розвитку необхідно розглядати такі фактори впливу: соціально-економічні, організаційно-економічні, організаційно-правові, організаційно-технічні, організаційно-технологічні.

Послідовність оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю промислових комплексів на регіональному рівні складається з: формулювання методів оцінки; визначення критеріїв оцінки; збору інформації; вибору показників оцінювання; проведення оцінки; розробки рекомендацій.

У третьому розділі «Аналіз управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України» проведено оцінку стану промисловості регіонів України, проведено кластерний аналіз промислових комплексів регіонів і визначено фактори впливу на управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України.

Промисловість – одна з провідних галузей в економіці України. Неоднорідна за структурою, видами економічної діяльності, які обумовлені географічним

положенням, наявністю або відсутністю корисних копалин, рівнем відповідної кваліфікації або можливістю її отримати, історично обумовленими особливостями розвитку регіонів, промисловість України є найвпливовішим сегментом у загальній структурі економіки. Всі кардинальні зміни в промисловому комплексі країни миттєво або з відстрочкою в часі знаходять віддзеркалення у всіх без виключення галузях економіки та можуть призвести до суттєвих змін у соціально-економічному та політичному становищі.

Якісний аналіз промислового комплексу України не може бути проведений на підставі лише кількісних характеристик результатів економічної діяльності галузей. Саме багатофакторний аналіз став основою методологічного підходу до аналізу та формування стратегії управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів.

Сукупна частка промисловості в загальній структурі валової доданої вартості за видами економічної діяльності, згідно з кодом за КВЕД-2010 (В+С+D+E: Добувна промисловість і розроблення кар'єрів; Переробна промисловість; Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; Водопостачання; каналізація, поводження з відходами) сягає в середньому 20 % ВВП України (рис. 4).

Але загальна криза в економіці України, що обумовлена втратою контролю над часткою промислово-активних регіонів, призвела до падіння цього значення з 22,6 % у 2010 р. до 18,3 % у 2017 р. саме за рахунок зменшення частки добувної промисловості майже вдвічі (5,5 % у 2013 р. проти 3,0 % у 2014 р.).

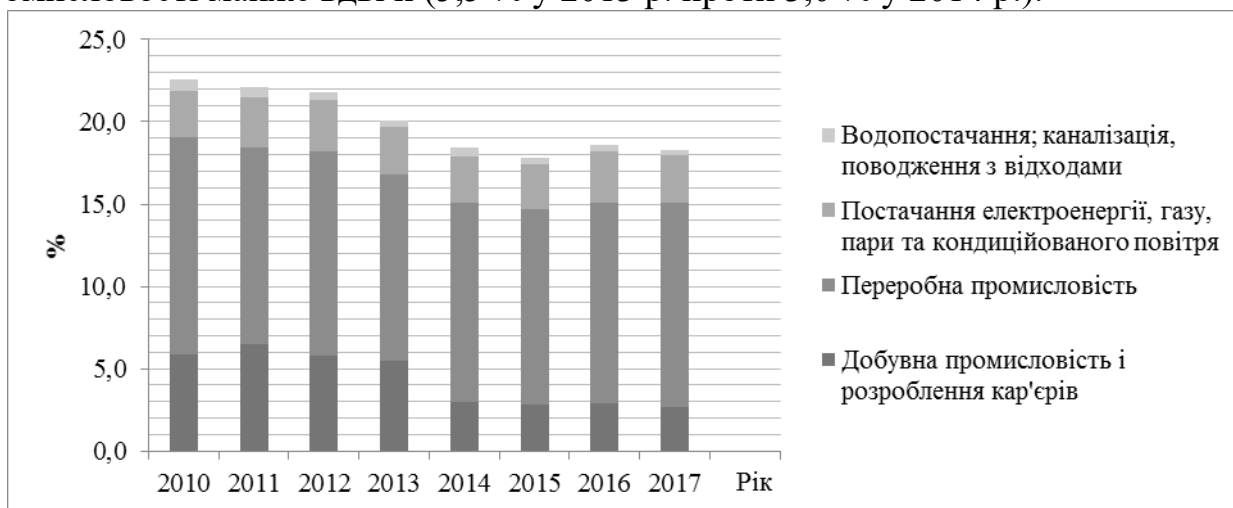

Рис. 4. Зміна частки промисловості в структурі валової доданої вартості за видами економічної діяльності

Для з'ясування тенденцій розвитку та проблем промислового комплексу України було досліджено структуру валової доданої вартості за видами економічної діяльності в ринкових цінах протягом 2010–2017 рр. за

щоквартальними статистичними даними галузей промисловості: добувна промисловість і розроблення кар'єрів; переробна промисловість; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання, каналізація, поводження з відходами (табл. 2).

Таблиця 2

Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності промисловості в ринкових цінах протягом 2010–2017 рр. (%)

Роки	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	Переробна промисловість	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	Сукупна частка промисловості
2010-1	5,4	12,4	3,7	0,8	22,3
2010-2	6,6	14,9	2,8	0,8	25,1
2010-3	5,7	12,5	2,4	0,6	21,2
2010-4	5,7	13,1	2,6	0,7	22,1
2011-1	6,8	11,7	4,1	0,6	23,2
2011-2	7,1	13,6	3,1	0,6	24,4
2011-3	6,0	11,3	2,5	0,5	20,3
2011-4	6,3	11,2	2,9	0,5	20,9
2012-1	6,3	12,6	4,0	0,5	23,4
2012-2	6,3	14,0	3,0	0,5	23,8
2012-3	5,6	11,4	2,7	0,4	20,1
2012-4	5,3	11,8	2,8	0,4	20,3
2013-1	5,8	11,5	3,7	0,5	21,5
2013-2	5,9	12,7	3,0	0,5	22,1
2013-3	5,3	10,5	2,5	0,4	18,7
2013-4	5,4	10,5	2,7	0,4	19,0
2014-1	3,0	11,9	3,6	0,5	19,0
2014-2	3,0	14,0	2,8	0,5	20,3
2014-3	3,0	11,3	2,5	0,4	17,2
2014-4	2,8	11,9	2,7	0,5	17,9
2015-1	2,8	10,9	3,4	0,4	17,5
2015-2	3,0	13,5	2,9	0,5	19,9
2015-3	2,8	11,1	2,3	0,4	16,6
2015-4	2,7	12,6	2,5	0,4	18,2
2016-1	3,0	12,1	3,8	0,4	19,3
2016-2	3,2	12,9	2,8	0,4	19,3
2016-3	2,9	11,6	2,6	0,3	17,4
2016-4	2,5	12,4	3,3	0,3	18,5
2017-1	2,6	11,7	3,9	0,3	18,5
2017-2	2,9	13,4	3,0	0,4	19,7
2017-3	2,8	11,7	2,5	0,3	17,3
2017-4	2,5	12,7	2,5	0,3	18,0
Середнє значення	4,4	12,2	3,0	0,5	20,1

Окрім з'ясування характеру зміни відносних показників роботи кожного з напрямків економічної діяльності промисловості, були обчислені сукупна частка всіх промислових підприємств у ВВП та середні значення названих показників. Дослідження структури доданої валової вартості дозволяють стверджувати, що:

1) коливання в названих показниках мають сезонний характер – мінімальні значення припадають на початок календарного року для кожної з галузей промисловості;

2) починаючи з 2013–2014 рр. частка всіх (за виключенням постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря) напрямів промислового виробництва менше середнього значення за період дослідження, що дозволяє стверджувати, що саме цей період можна вважати початком економічної кризи у промисловості;

3) найбільшого значення сукупна частка промислового виробництва набуває у 2010 р.; саме цьому періоду відповідає максимальне значення частки переробної промисловості;

4) стабілізації значення частки сукупного промислового виробництва спостерігається протягом останніх двох років за рахунок несуттєвого, але збільшення частки переробної промисловості.

Проведено кореляційний аналіз між валовим внутрішнім продуктом та валовою додатною вартістю за видами економічної діяльності промисловості.

Запропонований метод дослідження дозволяє не лише встановити вплив валової доданої вартості кожного з напрямків економічної діяльності промисловості, а й з'ясувати, як швидко реагує ВВП України на кризу або стабілізацію всіх галузей економіки країни.

Аналіз процесів у промисловості – найкрупнішій галузі економіки України, середня частка якої складає понад 20 % ВВП, було проведено на даних статистичних спостережень за 2011–2017 рр. Частку обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) по регіонах України у 2011 та 2017 рр. наведено на рис. 5. П'ятірка «лідерів» в 2011 р. складалася з таких регіонів: Донецька, Дніпропетровська області, м. Київ, Луганська та Запорізька області. В 2017 р. вона майже не змінилася – Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області, м. Київ та Харківська область – але частка Донецької області суттєво знизилася, а Луганська область взагалі поступилася лідируючими позиціями в рейтингу промислово-ефективних регіонів.

Розвиток окремих промислових комплексів України пов'язано з особливостями географічного розташування, наявністю корисних копалин, науково-технічного потенціалу, історично обумовленими процесами тощо.

З метою впровадження політики децентралізації Кабінетом Міністрів України запропоновано проект зміни формату адміністративно-територіального упорядкування. Згідно з цим проектом плануються три рівні розподілу – регіон, район, громада.

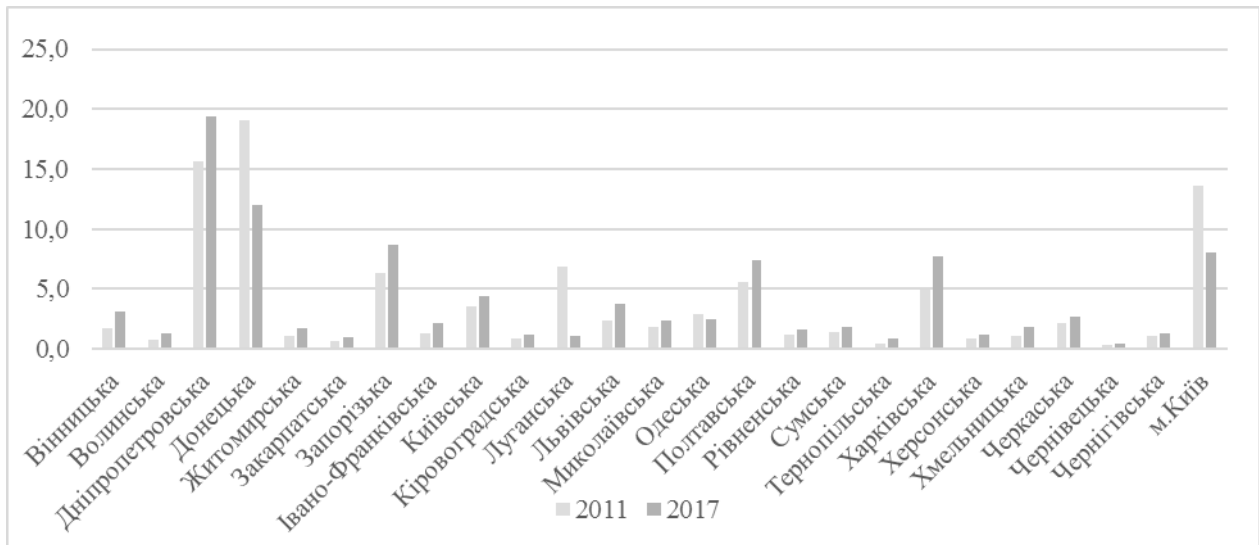

Рис. 5. Частка обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) по регіонах України у 2011 та 2017 рр.

Частка кожного з регіонів з часом змінювалася, як змінювалася і їх роль у промисловості взагалі. Для ранжирування регіонів України за рівнем ефективності діяльності промисловості було застосовано методи мод, медіан і середніх арифметичних рангів. Обчислення рангів всіма названими методами дали узгоджений результат (табл. 3).

Таблиця 3

Ранжування регіонів України за часткою в обсязі реалізованої продукції, товарів, послуг протягом 2011 - 2017 рр.

	Щорічне ранжування							Остаточне ранжирування
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Поліський	9	9	9	9	9	9	9	9
Карпатський	7	5	6	6	6	6	6	6
Подільський	8	8	8	8	8	8	8	8
Київський	5	6	5	5	5	5	4	5
Слобожанський	4	4	4	4	3	3	2	4
Придніпровський	2	2	1	1	1	1	1	1
Донецький	1	1	2	3	4	4	3	3
Причорноморський	6	7	7	7	7	7	7	7
м. Київ	3	3	3	2	2	2	5	2

Проведений кластерний аналіз із застосуванням різних методів дозволяє стверджувати, що їх сукупність дає можливість виділити аргументовані групування, наочно проілюструвати процедуру кластеризації та ранжувати отримані кластери.

Підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів не буде здійснено без визначення факторів впливу на конкурентоспроможність. На сьогодні відсутня обґрунтована класифікація

факторів впливу на конкурентоспроможність регіону та на регіональні промислові комплекси, тому не існує і загально визнаної системи її оцінки. Саме тому набуває актуальності проблема обґрунтування факторів впливу на конкурентоспроможність промисловості регіонів України.

Показники, зміна яких може вплинути на результати діяльності промислових комплексів регіону, наведені множиною градацій фактора впливу:

$$\Phi B = \{x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8, x_9, x_{10}\}, \quad (1)$$

де x_1 – капітальні інвестиції;

x_2 – інноваційна активність промислових підприємств;

x_3 – фінансові результати до оподаткування;

x_4 – середньомісячна заробітна плата працівників галузі;

та показники балансу промислових підприємств, а саме:

x_5 – необоротні активи;

x_6 – оборотні активи;

x_7 – необоротні активи та групи вибуття;

x_8 – власний капітал;

x_9 – довгострокові зобов'язання та забезпечення;

x_{10} – поточні зобов'язання та забезпечення.

За статистичними даними Державного управління статистики України в областях, автором були обчислені сукупні значення градацій фактора впливу $x_1 - x_3, x_5 - x_{10}$ (у тис. грн), середні значення x_4 (у грн) та значення результуючого показника (у тис. грн) для Придніпровського, Слобожанського та Поліського регіонів протягом 2013–2017 рр.

Результати числового експерименту для пар $\langle r, x_i \rangle$ на прикладі Слобожанського регіону із обчисленими значеннями нормованих вагових коефіцієнтів наведені в табл. 4.

Серед низки факторів, що мають вплив на ефективність промислових підприємств Слобожанського регіону, можна виділити як найбільш впливові – капітальні інвестиції, інноваційна активність, середня заробітна плата працівників промисловості, фінансові результати до оподаткування, необоротні капітали та групи вибуття, так і найменш впливові – оборотні активи та поточні зобов'язання та забезпечення.

На підставі проведеного факторного аналізу можна зробити висновок, що в роки кризи або спаду виробництва значення всіх показників змінюються непередбачувано, при стабілізації майже всі фактори демонструють тенденцію до повільного зростання.

Результати числового експерименту по знаходженню вагових коефіцієнтів факторів, що мають вплив на конкурентоспроможність промислових комплексів Слобожанського регіону

	F	$F_{\text{критичне}}$	$F / F_{\text{кр}}$	k_i
Капітальні інвестиції	35,29576939	5,317655063	6,64	12,49
Інноваційна активність	37,77546601	5,317655063	7,10	13,36
Середньомісячна заробітна плата	38,02226197	5,317655063	7,15	13,45
Фінансові результати до оподаткування	37,39079427	5,317655063	7,03	13,23
Необоротні активи	19,83600763	5,317655063	3,73	7,02
Оборотні активи	10,58545882	5,317655063	1,99	3,75
Необоротні активи та групи вибуття	37,99923011	5,317655063	7,15	13,44
Власний капітал	25,38129779	5,317655063	4,77	8,98
Довгострокові зобов'язання та забезпечення	30,54234871	5,317655063	5,74	10,81
Поточні зобов'язання та забезпечення	9,822847839	5,317655063	1,85	3,48

Недостатнім у всіх регіонах є вплив найважливіших факторів – рівня капітальних інвестицій та інноваційної активності промислових підприємств, що потрібно враховувати при побудові стратегії підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів регіонів України.

У четвертому розділі «**Концептуальна модель формування стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів**» здійснено вибір конкурентних стратегій управління промисловими комплексами регіонів, розроблено імітаційну модель управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів і проведено прогнозування рівня конкурентоспроможності промислових комплексів регіонів.

Встановлено, що для вибору конкурентної стратегії управління промисловими комплексами регіонів України доцільним є проведення аналізу конкурентних переваг для кожного з означених регіонів.

Найбільш послідовним і комплексним методом проведення стратегічного аналізу, що получили визнання, як у зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, є SWOT-аналіз. Такий аналіз проводиться за певною схемою, хоча процедура його проведення й не є цілком формалізованою.

Слобожанський регіон є одним з провідних промислових регіонів України. Слобожанський регіон має достатньо розвинені добувну, нафтопереробну промисловості, машинобудування. В усіх трьох областях Слобожанського регіону розвинуто машинобудування. Тобто великий спектр розвинутих напрямів економічної промисловості – пріоритетна перевага Слобожанського регіону. Для розвитку промислового комплексу Слобожанського регіону, на думку автора, найбільш доцільною є «товарно-ринкова стратегія», яка дозволить йому підвищити свій економічний потенціал і вийти на світові ринки.

З метою перевірки адекватності SWOT-аналізу автором було проведено аналіз експертних оцінок на прикладі Слобожанського регіону, для якого було обрано «товарно-ринкову» конкурентну стратегію. Для отримання достовірних результатів аналізу було залучено репрезентативну групу експертів, тобто опитувані фахівці належали до різних груп, але за професійним досвідом компетентні у відповіді на поставлені запитання.

Порівняння результатів аналізу експертних оцінок, проведених за допомогою медіани Снела-Кемені, із результатами SWOT-аналізу свідчить про те, що множини сильних сторін (10 показників) і слабких сторін (5 показників) цілком збігаються. Отже апробація результатів SWOT-аналізу може виступати обґрунтуванням коректності й узгодженості проведеного дослідження.

Вибір множинної регресії для побудови економіко-математичної імітаційної моделі управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів обумовлений необхідністю побудови моделі з великою кількістю факторів із урахуванням впливу кожного з них окремо та сукупного впливу на результуючий показник – обсяг реалізованої продукції.

На рис. 6 наведені графіки зміни обсягу реалізованої промислової продукції за даними статистичних спостережень та обчислені за побудованою регресійною моделлю (2).

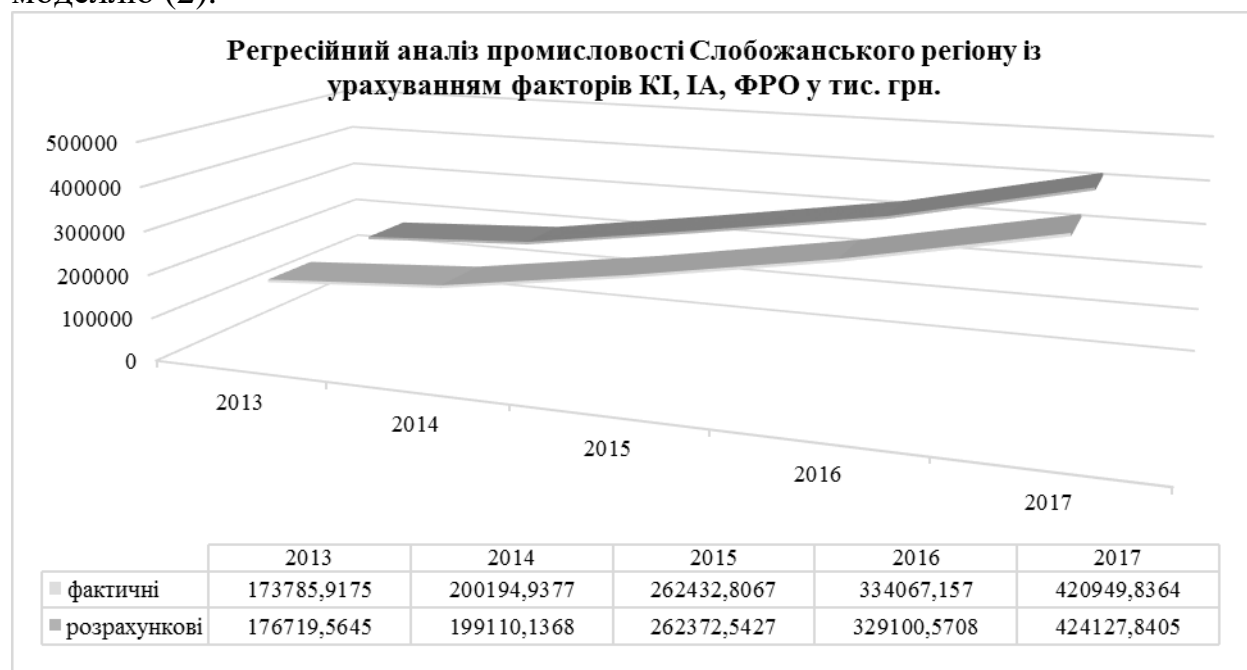

Рис. 6. Регресійний аналіз промислового комплексу Слобожанського регіону з урахуванням впливу капітальних інвестицій, інноваційної активності та фінансових результатів до оподаткування

В результаті кореляційного аналізу факторів впливу на діяльність промислових комплексів Слобожанського регіону було залишено 6 факторів з 10. Прямий перебір множини факторів дозволив побудувати дві якісних регресійних моделі.

Перша з них виявляє вплив капітальних інвестицій, інноваційної активності, фінансових результатів до оподаткування на обсяг реалізованої промислової продукції.

За результатами регресійного аналізу побудовано рівняння множинної регресії:

$$\hat{y} = 28080067,590 + 59,579x_1 - 359,698x_2 - 12,736x_3, \quad (2)$$

де x_1 – капітальні інвестиції;

x_2 – інноваційна активність;

x_3 – фінансові результати до оподаткування.

Аналогічно було досліджено модель, в якості змінної якої були обрані показники балансу промислових підприємств – власний капітал, довгострокові та поточні зобов'язання. Рівняння множинної регресії названої моделі набуло вигляду:

$$\hat{y} = -206057790,378 + 3,575x_1 + 0,754x_2 + 2,339x_3, \quad (3)$$

де x_1 – власний капітал,

x_2 – довгострокові зобов'язання,

x_3 – поточні зобов'язання.

Наочні результати цієї регресійної моделі наведені на рис. 7.

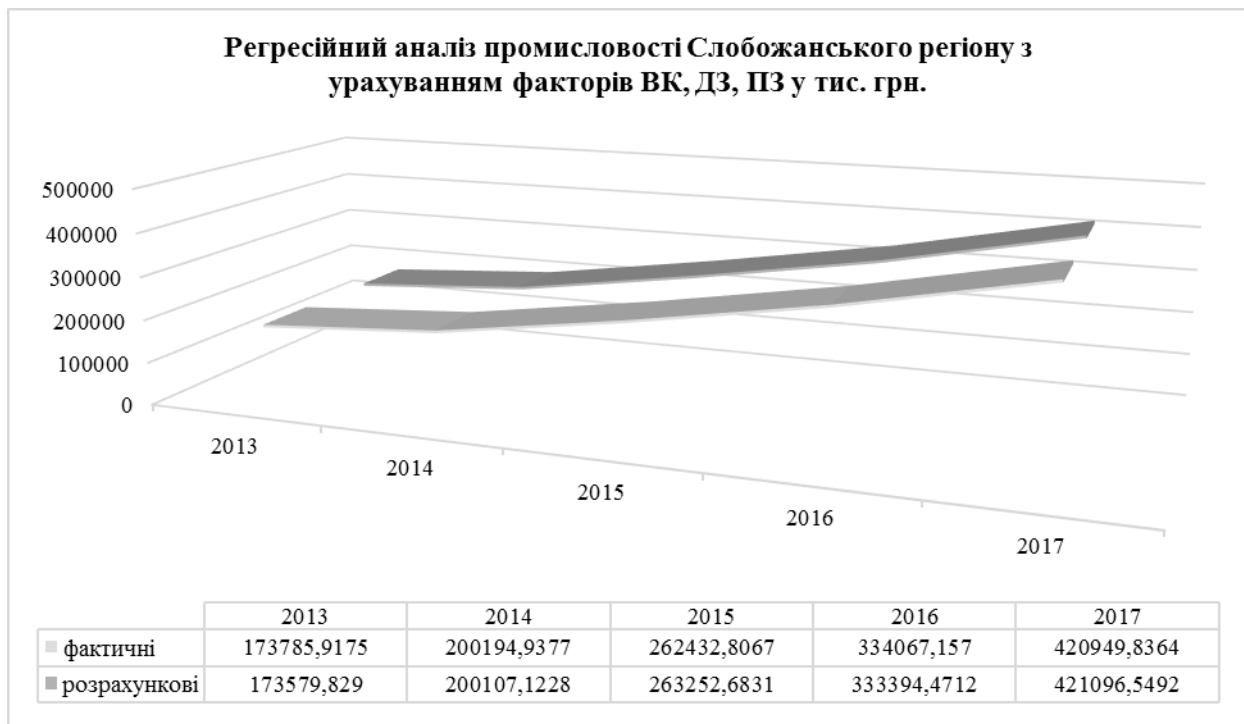

Рис. 7. Регресійний аналіз промислового комплексу Слобожанського регіону з урахуванням впливу власного капіталу, довгострокових і поточних зобов'язань

З того, що стандартизовані коефіцієнти регресії можна порівнювати між собою, можна зробити висновок про ступінь впливу обраних факторів на обсяг реалізованої промислової продукції. Порівняння двох достовірних регресійних моделей Слобожанського регіону дає підстави стверджувати, що при урахуванні показників балансу всі змінні дають сумарний позитивний вклад у результуючий показник; в іншому випадку лише капітальні інвестиції позитивно впливають на остаточний результат, а інноваційну активність промислових підприємств та фінансові результати до оподаткування можна вважати край незадовільними.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що чим більша функціональна залежність між обсягом реалізованої промислової продукції та фінансовими результатами до оподаткування, тим кращими є результати економічної діяльності регіональних промислових комплексів. Тому при побудові стратегії управління конкурентоспроможністю необхідно враховувати ці важелі впливу.

Для з'ясування майбутніх альтернатив розвитку промислових комплексів регіонів України, які були виділені в результаті кластерного аналізу, автором було проведено прогнозування результатів їх економічної діяльності в загальному обсязі промисловості кожного з регіонів.

Було проведено прогнозування динаміки зміни частки обсягу реалізованої продукції в Слобожанському регіоні для кожного з промислових комплексів, які були виділені при проведенні кластерного аналізу.

Єдиний представник першого кластера – промисловий комплекс по виробництву неметалевої мінеральної продукції має стабільну частку в загальному обсязі реалізованої продукції Слобожанського регіону, на рівні, що несуттєво перебільшує 3 %, яка протягом років спостереження помірно спадала на частки відсотків. Це знайшло відображення й у результатах прогнозування – всі методи дали ідентичний результат, що відповідає вказаному рівню.

Другий кластер містить добувну та харчову промисловості. Стрімке зростання частки складових кластера в загальному обсязі реалізованої продукції Слобожанського регіону, починаючи з 2013 р., при прогнозуванні дало суперечливі результати. Обчислені за методами експоненційного згладжування та експоненційного наближення прогнозовані результати сягають рівня 75 %, що навряд чи може відповідати дійсності.

Третій кластер Слобожанського регіону складається із нафтопереробного, енергопостачального промислових комплексів і машинобудування. Найбільше результати економічної кризи можна спостерігати на представниках цього найвпливовішого кластера промисловості Слобожанського регіону. Якщо в 2012 р. його частка в загальному обсязі сягала рівня 48 %, то в 2017 р. становила лише 32 %. Темпи падіння виявилися катастрофічними, що впливає із результатів прогнозування різними методами. Так, у 2022 р. найоптимістичніший прогноз, отриманий за методом лінійної регресії, передбачає стримування темпів падіння

та очікування результатів на рівні 2017 р. Найпесимістичніший прогноз, проведений за методом лінійного наближення, передбачає падіння до рівня 18 %, тобто майже втричі порівняно з 2012 р.

До четвертого кластера увійшли деревообробна, хімічна, металургійна промисловість і виробництво меблі. Сталі показники діяльності вказаних промислових комплексів із помірним зменшенням частки (на частки відсотків) при прогнозуванні всіма методами дають майже ідентичний результат, що не принципово відрізняється від отриманих результатів в останні роки спостереження.

П'ятий кластер Слобожанського регіону містить легку, фармацевтичну промисловість і промислові комплекси по водопостачанню, каналізації та поводженню з відходами. Очікуваним може стати результат, отриманий при прогнозуванні за методом лінійної регресії – його рівень відповідає середньому значенню всіх років спостереження. На результати прогнозування іншими методами справило великий вплив різке падіння (майже вдвічі) частки в загальному обсязі реалізованої продукції, товарів і послуг, яке відбулося в 2017 р. Але будувати прогноз, спираючись на поодинокий факт різкого коливання показника, що досліджується, є недоречним.

У п'ятому розділі **«Обґрунтування напрямів підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості у регіонах»** визначено пріоритетні напрями інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості, запропоновано модель інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів і розроблено концепцію ресурсного забезпечення управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів.

Інститути забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості на рівні регіонів країни позитивно впливають на діяльність промислових комплексів за рахунок консолідації бізнес-суспільства й органів державної регіональної влади у сфері нормативно-правового забезпечення.

Інституціональне забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів країни – це дії органів державної та регіональної влади, які спрямовані на встановлення інститутів (норм, правил, обмежень) і визначення порядку їх дотримання для досягнення певних цілей та завдань щодо проведення реформ у сфері промисловості, дотримання прав і свобод суб'єктів господарювання, реальне сприяння розвитку інститутів ринку.

Інституціональні перетворення у регіональних промислових комплексах спрямовані на:

- реформування промисловості регіонів країни на основі впровадження сучасної системи стратегічного управління та планування;

- створення великомасштабних об'єднань у вигляді концернів, холдингів, фінансово-промислових груп, які здатні виконувати повний спектр робіт (розробка, виробництво, продаж, сервіс, утилізація тощо);

- проведення робіт щодо реформування регіональних промислових комплексів і диверсифікації виробництва;

- сприяння інтеграції українських промислових підприємств у європейське промислове співтовариство.

Сьогодні існує нагальна потреба у створенні механізму інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів, який повинен містити такі блоки: правовий, організаційний та регуляторний. Створення такого механізму надасть можливість промисловості регіону бути надійно захищеними у питаннях конкуренції та нормативно-правового забезпечення (рис. 8).

Рис. 8. Складові механізму інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості регіону

Управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів повинно насамперед орієнтуватися на регіональну інвестиційну політику, що є базисом для побудови системи інвестиційного забезпечення промисловості, яка у більшості регіонів України є основою соціально-економічного розвитку, підвищення якості життя населення, усунення проблем щодо відтоку людського капіталу з країни та фактором зростання регіонального іміджу.

Структурна модель інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону являє собою

сукупність послідовних процесів, які визначають комплексний управлінський вплив на всі об'єкти управління, які беруть участь у діяльності РПК (рис. 9).

Рис. 9. Структурна модель інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону

Для оцінки якості інвестиційного забезпечення інноваційних процесів на підприємствах регіонального промислового комплексу розроблено методику визначення інтегрального рангу якості інвестиційного забезпечення за рахунок приватних інвестицій:

$$P_{\text{іак}} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m (K_{\text{якіді}} \times P_{\text{пкі}}) \times (P_{\text{якізпкј}} \times Ч_{\text{ідј}}), \quad (4)$$

де $P_{\text{іак}}$ – інтегральний ранг якості інвестиційного забезпечення інноваційних процесів промислових підприємств приватним капіталом, од.;

$K_{\text{якіді}}$ – коефіцієнт якості виду інноваційної діяльності промислового підприємства, од.;

$P_{\text{пкі}}$ – питома вага приватного капіталу у фінансуванні певного виду інноваційної діяльності, од.;

$P_{\text{якізпкј}}$ – ранг якості виду інвестиційного забезпечення інноваційних процесів приватним капіталом, од.;

$Ч_{\text{ідј}}$ – частка виду інноваційної діяльності у сукупній інвестиційного забезпечення інноваційних процесів промислового підприємства, од.;

i – кількість виділених видів інноваційної діяльності промислового підприємства, од.;

j – кількість виділених видів інвестиційного забезпечення інноваційних процесів промислового підприємства приватним капіталом.

Ресурсне забезпечення промислового комплексу регіону повинно включати: комплекс організаційних та економічних заходів із реалізації функціональних стратегій, що відповідає основним напрямам досягнення соціальної та економічної результативності на основі ефективності використання потенційних можливостей регіонального розвитку (рис. 10).

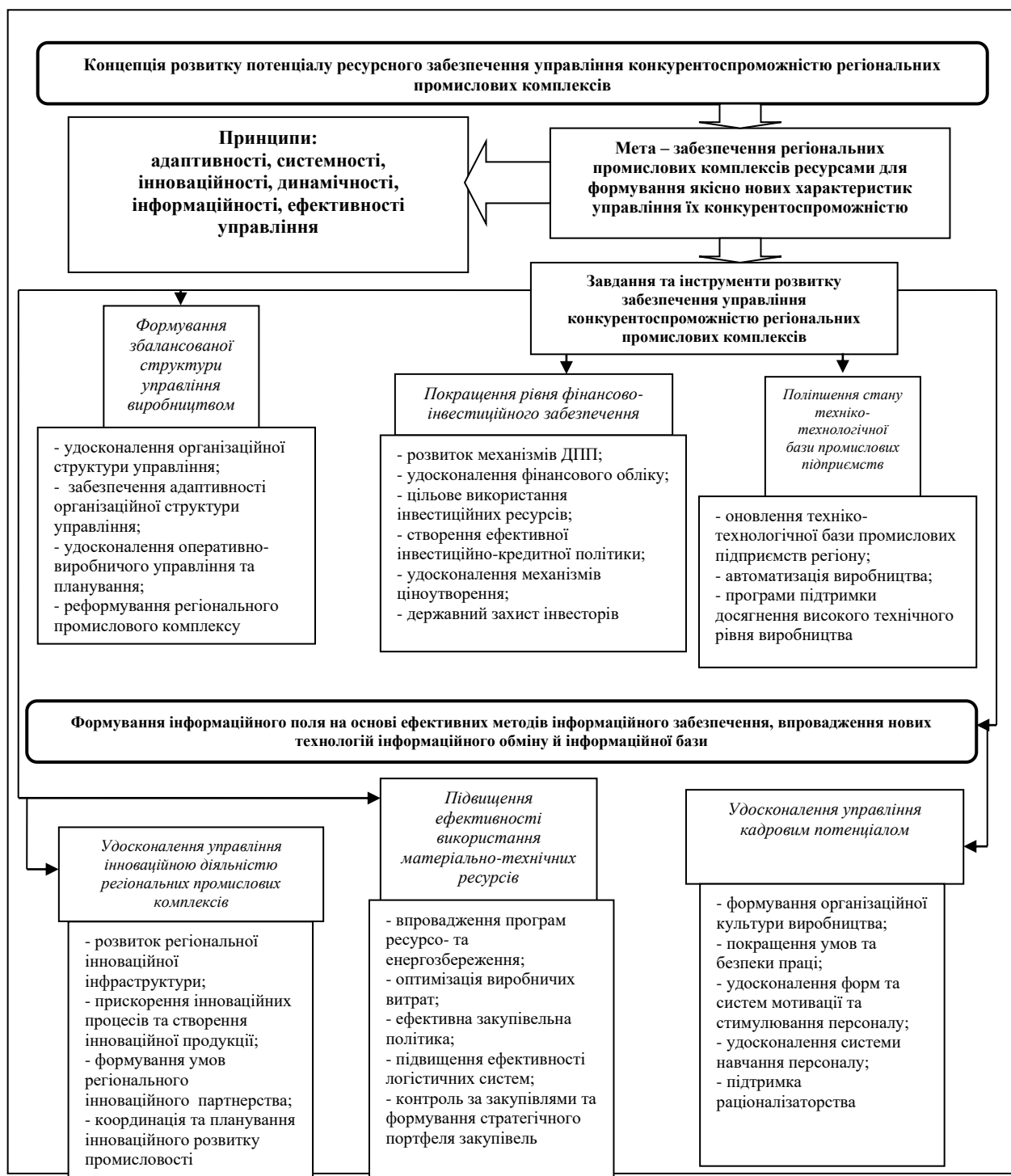

Рис. 10. Концепція розвитку потенціалу ресурсного забезпечення управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів

Наведений комплекс дій для створення ефективної системи інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів визначає основні форми та методи стимулювання інвестування у промисловість і дозволяє сформулювати умови для ефективного управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів.

Проблема визначення ролі ресурсного забезпечення в управлінні конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів України є актуальною, оскільки сьогодні економіка України характеризується значним відставанням від розвинених країн світу. Вдосконалення економічної політики на державному та регіональному рівнях у сфері активізації інноваційного потенціалу промислового сектора економіки, формування стратегії та механізмів управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів та її ресурсного забезпечення є нагальною науковою проблемою в сучасних умовах.

Встановлено, що для підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України необхідно розробляти дієві регіональні стратегії розвитку промислових комплексів і механізми управління їх конкурентоспроможністю.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розроблено теоретико-методологічне забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів.

У процесі роботи було отримано низку наукових і практичних результатів методологічного, теоретичного й емпіричного рівнів наукової новизни.

На методологічному рівні одержані результати, що полягають у такому:

1. Розроблено методологічне забезпечення сучасної стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів з урахуванням специфіки промисловості, яке сприяє формуванню регіональної стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів на основі кластерів. Зроблено висновок, що для успішної реалізації кластерного підходу розвитку національної економіки необхідно трансформування економіки України, її законодавства, а також сприяння розвитку науки та знань, які є підґрунтям створення прогресивних економічних моделей.

2. Розроблено економіко-математичну імітаційну модель управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів з великою кількістю факторів із урахуванням впливу кожного з них окремо та сукупного впливу на результуючий показник – обсяг реалізованої продукції, яка дала підстави стверджувати, що чим більша функціональна залежність між обсягом реалізованої промислової продукції та фінансовими результатами до оподаткування, тим кращими є результати економічної діяльності регіональних промислових

комплексів.

3. Розроблено модель інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. Для оцінки якості інвестиційного забезпечення інноваційних процесів на підприємствах регіонального промислового комплексу розроблено методичні положення визначення інтегрального рангу якості інвестиційного забезпечення за рахунок приватних інвестицій. Зроблено висновок, що запропонований комплекс дій для створення ефективної системи інвестиційного забезпечення управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів визначає основні форми та методи стимулювання інвестування у промисловість і дозволяє сформулювати умови для ефективного управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів.

На теоретичному рівні отримані такі наукові результати:

1. Визначено сучасну парадигму конкурентоспроможності промисловості. Зроблено висновок, що конкурентоспроможність промисловості – це складне багатоаспектне поняття, яке означає суперництво, боротьбу за досягнення найкращих результатів, отримання конкурентних переваг шляхом ефективного використання всіх наявних ресурсів, виготовлення та реалізація конкурентоспроможної промислової продукції, та отримання прибутку від ведення ефективної господарської діяльності.

2. Запропоновано концепцію управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів, яка включає низку взаємопов'язаних положень щодо впровадження використання функціональних стратегій на основі застосування системи організаційних та економічних заходів для досягнення соціальної та економічної результативності діяльності регіональних промислових комплексів.

3. Уточнено сутність «управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону», що характеризує ефективність виробництва промислової продукції на основі сучасних методів регіонального управління.

4. Розроблено методичні положення щодо оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів. Окреслено, що до ключових методів оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання відносяться методи, в основі яких лежить: життєвий цикл товару (послуги); оцінка конкурентоспроможності одиниці продукції; частка ринку; теорія ефективної конкуренції; конкурентна перевага; метод бенчмаркінгу; споживча вартість тощо. Виходячи з цього конкурентоспроможність промисловості регіону можна визначити як його здатність досить тривалий час реалізовувати власні та залучені можливості для розвитку на сучасній технологічній основі, забезпечуючи внутрішній і глобальний ринок товарами та послугами відповідної якості.

5. Запропоновано теоретико-методичні підходи до виявлення та оцінювання системних проблем в управлінні конкурентоспроможністю промисловості регіонів України на основі визначення групувань і порівняння отриманих кластерів.

6. Узагальнено сутність та ознаки конкурентоспроможності в сучасних умовах, яка характеризується властивістю суб'єкта господарювання повніше задовольняти певну конкретну потребу порівняно з аналогічними об'єктами цього ринку на основі розробки та реалізації ефективних інвестиційної та інноваційної політики господарюючих суб'єктів, галузей, національного господарства, а також їх діяльності у сфері науково-дослідницьких робіт.

На емпіричному рівні отримані такі наукові результати:

1. Здійснено факторний аналіз промислових комплексів регіонів, який було виконано за умови порівняння коректної вибірки базових регіонів. З цією метою було обрано регіони, обсяг реалізованої промислової продукції яких станом на 2017 р. є найбільшим, середнім і найменшим, а саме – Придніпровський, Слобожанський, Поліський – 26 %, 16 %, 4 % загального обсягу реалізованої промислової продукції відповідно. Крім виокремлення факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності регіонів, констатації існування впливу їх зміни на результати економічної діяльності, було з'ясовано рівень цього впливу, який остаточно був виражений у вигляді вагових коефіцієнтів. На підставі проведеного факторного аналізу зроблено висновок, що в роки кризи значення всіх показників змінюються непередбачувано, при стабілізації майже всі фактори демонструють тенденцію до повільного зростання.

2. Проведено прогнозування результатів економічної діяльності регіональних промислових комплексів. Зроблено висновок, що для кластерів, на результати роботи яких суттєвий вплив мала економічна криза 2013–2014 рр., прогнозування майбутніх часток у загальному обсязі реалізованої продукції, товарів, послуг різними методами дало суперечливі результати. Побудовані алгоритми дозволяють більшої мірою урахувувати вплив ближчих за часом вимірних (або обчислених) показників порівняно з найвіддаленішими. Тому й результати прогнозування, проведені за названими методами, можна вважати коректними та достовірними.

3. Визначено пріоритетні напрями інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості. Виявлено потребу у створенні механізму інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів, який повинен містити такі блоки: правовий, організаційний та регуляторний. Зроблено висновок, що сучасна економічна політика держави у напрямі забезпечення розвитку конкурентоспроможності України має враховувати такі кроки, як

гармонізація внутрішніх стандартів із міжнародними, створення однакових конкурентних умов, розвиток людського й інтелектуального капіталу, захист прав власності.

4. Здійснено вибір конкурентних стратегій управління промисловими комплексами регіонів. Інтерпретація отриманих при аналізі експертних оцінок така: враховуючи негативний вплив високого рівня енерго- та ресурсоемності промисловості та напрямок оцінок всіх інших факторів «від найменшого до найбільшого» як «від найгіршого до найкращого», критерії, за якими проводилося опитування експертів з приводу перспектив підвищення конкурентоспроможності промисловості Слобожанського регіону в рамках «ринково-товарної» стратегії, мають бути розташовані в порядку спадання рангу. В результаті проведення SWOT-аналізу промислових комплексів регіонів України визначено конкурентні стратегії, які спрямовані на підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю промислових комплексів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Оболенцева Л. В. Управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2018. 352 с.

2. Оболенцева Л. В. Особливості управління конкурентоспроможністю підприємств промисловості: регіональний аспект // Управління сталим розвитком в умовах глобальних викликів: методологія та практика : монографія / за заг. ред. проф. І. М. Писаревського ; Харків. Нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : Друкарня Мадрид, 2017. 334 с. (С. 134–148).

Особистий внесок здобувача: визначено напрями структурної переорієнтації промисловості України.

Статті в наукових фахових виданнях:

3. Оболенцева Л. В. Механізм формування конкурентоспроможної національної економіки в умовах глобалізації. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2009. № 921. С. 45–50.

4. Оболенцева Л. В. Формування кластерів як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіону. *Економічні науки. Серія : Регіональна економіка* : зб. наук. пр. ЛНТУ. 2010. Вип. 7 (27). Ч.4. С. 148–157.

5. Оболенцева Л. В. Інновації як засіб подолання кризи та джерело розвитку соціально-економічних систем. *Економіка Крима: науч.-практ. журнал*. 2010. С. 16–20.

6. Оболенцева Л. В. Дослідження організаційно-економічного механізму

забезпечення регіонального іміджу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2010. № 921. С. 98–101.

7. Оболенцева Л. В. Дослідження ролі к-циклів та державної кон'юнктурної політики у зменшенні проявів макроекономічної нестабільності. *Комунальне господарство міст : наук.-техн. зб. Серія : Економічні науки*. 2010. Вип. 96. С. 210–216.

8. Оболенцева Л. В. Конкурентоспроможність та ключові фактори успіху в контексті «Економіки знань». *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2011. № 970. С. 134–139.

9. Оболенцева Л. В., Півнева С. М. Дослідження конкурентоспроможності та ключових факторів успіху: регіональний аспект. *Комунальне господарство міст : наук.-техн. зб. Серія : Економічні науки*. 2013. Вип. 108. С. 82–86.

Особистий внесок здобувача: проведено оцінку факторів формування конкурентоспроможності регіону.

10. Оболенцева Л. В. Теоретичні основи управління конкурентоспроможністю підприємств промисловості регіону. *Соціальна економіка*. 2016. № 2 (52). С. 114–118.

11. Оболенцева Л. В. Складові управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. *Моделювання регіональної економіки*. 2017. № 2. С. 144–120.

12. Оболенцева Л. В. Методичне забезпечення кластерного аналізу промислових комплексів регіонів України. *Моделювання регіональної економіки*. 2018. № 2. С. 144–120.

13. Оболенцева Л. В. Теоретичні аспекти міжнародного досвіду управління конкурентоспроможністю регіональних промислових комплексів. *Підприємництво та інновації*. 2018. № 5. С. 17–26.

14. Оболенцева Л. В. Пріоритетні напрями інституціонального забезпечення управління конкурентоспроможністю промисловості. *Моделювання регіональної економіки*. 2018. № 3. С. 156–163.

Іноземні видання та видання України, які включені до міжнародних наукометричних баз

15. Оболенцева Л. В. Кондратенко Н. О. Світовий досвід управління конкурентоспроможністю промисловості країни та її регіонів. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія : Економічні науки*. 2016. Т. 2, № 43. С. 137–145.

Особистий внесок здобувача: визначено основні завдання державної промислової політики провідних країн світу.

16. Оболенцева Л. В. Методи формування стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. *Бізнес Інформ*. 2017.

№ 12. С. 413–418.

17. Оболенцева Л. В. Сучасна парадигма регіональної конкурентоспроможності промисловості: практичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка*. 2017. Вип. 4. С. 99–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_4_21

18. Оболенцева Л. В. Конкурентоспроможність промисловості як напрям економічної політики. *Соціальна економіка*. 2017. № 2 (54). С. 48–52.

19. Оболенцева Л. В. Ознаки та фактори конкурентоспроможності промисловості в умовах кризи та посткризовому періоді. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 49. С. 84–90.

20. Оболенцева Л. В. Визначення ролі ресурсного забезпечення в управлінні конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. № 22. С. 44–48.

21. Оболенцева Л. В. Інвестиційне забезпечення управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. *Соціальна економіка*. 2018. № 2 (56). С. 53–59.

22. Оболенцева Л. В. Методичний підхід до оцінки сучасного стану промисловості України. *Бізнес Інформ*. 2018. № 10. С. 136–142.

23. Оболенцева Л. В. Імітаційна модель управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 111–118.

24. Оболенцева Л. В. Прогнозування рівня конкурентоспроможності регіональних промислових комплексів (на прикладі Слобожанського регіону). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка*. 2018. № 11 (39). С. 102–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2018_4_21

25. Оболенцева Л. В. Визначення факторів впливу на управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України. *Проблеми економіки*. 2018. № 6. С. 123–129.

26. Оболенцева Л. В. Економічна діяльність регіональних промислових комплексів України: наукові підходи щодо оцінювання. *Вісник КрНУ ім. Михайла Остроградського*. 2018. № 4. С. 57–60.

27. Оболенцева Л. В. Кластерний аналіз промислового комплексу Слобожанського регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія : Економічні науки*. 2018. Вип. 51. С. 63–74.

Статті в інших наукових виданнях:

28. Obolentseva L. V., Ospennikova E. D., Plienko H. L. Basic theoretical development management regional industry Ukraine // Integration processes and

innovative technologies: achievements and prospects of engineering sciences. Collection of scientific works, Kharkiv national automobile and highway university, 2014. P. 223–224.

Особистий внесок здобувача: визначено цілі управління розвитком промисловості України.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

29. Оболенцева Л. В. Аналіз конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах ринкової економіки // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Сімферополь – Ялта, 2009. С. 100–101.

30. Оболенцева Л. В. Исследование инновационной составляющей государственной конъюнктурной политики // Современные проблемы инновационной экономики регионов России: теоретические и практические аспекты : материалы Всерос. науч.-практ. конф. Дербент, 2010. С. 111–112.

31. Оболенцева Л. В. Кластеризація як напрям розвитку національної економіки: проблеми та перспективи // Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2010. С. 173–176.

32. Оболенцева Л. В. Переосмислення ролі державної кон'юнктурної політики в процесі еволюції ділових економічних циклів // Управление развитием предпринимательства в современных условиях : материалы I Междунар. науч.-практ. конф. Севастополь, 2010 г. С. 62–64.

33. Оболенцева Л. В. Управління знаннями та його роль у розвитку підприємства в «новій економіці» // Сучасні проблеми реформування економіки в моделі інноваційного розвитку держави : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Харків, 2011. С. 93–95.

34. Оболенцева Л. В. Технологічне брокерство як стратегія інноваційного розвитку національної економіки // Сучасна економічна теорія та пошук ефективних механізмів господарювання : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Сімферополь, 2011. С. 257–259.

35. Оболенцева Л. В. Сіті-маркетинг і сіті-брендинг: перспективи розвитку в Україні в умовах міжрегіональної конкуренції // Матеріали XXXVI науково-технічної конференції викладачів, аспірантів та співробітників ХНАМГ. Харків, 2012. С. 178–179.

36. Оболенцева Л. В. Конкурентна розвідка як необхідна умова забезпечення ефективної конкурентної стратегії // Економіка та менеджмент: стратегічні імперативи, аналіз тенденцій та перспектив розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Херсон, 2014. С. 104–106.

37. Оболенцева Л. В., Андрус К. В., Гарькуша О. А. Імідж як інструмент управління інвестиційною привабливістю регіону // Глобальні проблеми економіки та фінансів : зб. тез наук. робіт IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ – Прага – Відень, 28 груд. 2015 р.). I том / Фінансово-економічна наукова рада. 2015. С. 23–25.

Особистий внесок здобувача: визначено основні напрями управління інвестиційною привабливістю регіону.

38. Оболенцева Л. В. Особливості управління конкурентоспроможністю підприємств промисловості регіону // Проблеми стабілізації економіки України : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конф. Тернопіль, 2016. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/2273/>

39. Оболенцева Л. В. Державна підтримка конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників // Сталий розвиток в умовах глобальних викликів : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 7–8 квіт. 2017 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. С. 120–122.

40. Оболенцева Л. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможності промислового комплексу регіону // Маркетинг і менеджмент в системі національних і світових економічних інтересів : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Кривий Ріг, 19 січня 2018 р.). Кривий Ріг : ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2018. С. 157–160.

41. Оболенцева Л. В. Формування сучасної стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів // Інновації в управлінні соціально-економічним розвитком : матеріали I Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., присвяченої 95-річчю Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. С. 125–128.

42. Оболенцева Л. В. Вплив кризових явищ на рівень конкурентоспроможності промисловості // Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2018. С. 53–54.

43. Оболенцева Л. В. Оцінка сучасного стану конкурентоспроможності промисловості України // Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання – міждисциплінарний підхід : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. для здобувачів вищ. освіти і молодих науковців (Харків, 15 листоп. 2018 р.). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 453 с. С. 259–261.

44. Оболенцева Л. В. Сучасні особливості управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів України // Перспективи та пріоритети розвитку економічної системи в умовах нестабільності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро, 2018. С. 109–111.

АНОТАЦІЯ

Оболенцева Л. В. Теоретико-методологічні засади управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – Харків, 2019.

Досліджено сутність управління конкурентоспроможністю промислового комплексу регіону, яке розуміється як безперервна діяльність, що спрямована на створення конкурентних переваг, формування та реалізацію конкурентних стратегій групи галузей, забезпечення їх життєздатності як суб'єктів економічної конкуренції задля досягнення успіху в конкурентній боротьбі за фактори виробництва, як з регіонами своєї країни, так і з регіонами інших країн, шляхом ефективного використання наявного потенціалу з метою досягнення високого рівня життя населення.

Проведено аналіз управління конкурентоспроможності промислових комплексів регіонів України та визначено фактори впливу на управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України.

Розроблено концептуальну модель формування стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. З метою перевірки адекватності SWOT-аналізу, автором було проведено аналіз експертних оцінок на прикладі Слобожанського регіону, для якого було обрано «товарно-ринкову стратегію» підвищення конкурентоспроможності.

В результаті проведеного дослідження можна вважати, що на сучасному етапі розвитку економіки України та її регіонів вагомим фактором оздоровлення може стати підвищення рівня конкурентоспроможності регіональних промислових комплексів на основі освоєння сучасних методів управління та підвищення ефективності ресурсного забезпечення.

Ключові слова: конкурентоспроможність, промисловий комплекс, розвиток, потенціал, концептуальні положення, управління, регіон, методологічні підходи.

АННОТАЦИЯ

Оболенцева Л. В. Теоретико-методологические основы управления конкурентоспособностью промышленных комплексов регионов. –

Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины. – Харьков, 2019.

В процессе работы был получен ряд научных и практических результатов разных уровней научной новизны.

На методологическом уровне получены результаты: разработано методологическое обеспечение современной стратегии управления конкурентоспособностью промышленных комплексов с учетом специфики промышленности, которое способствует формированию региональной стратегии управления конкурентоспособностью промышленных комплексов на основе кластеров, сделан вывод, что для успешной реализации кластерного подхода развития национальной экономики необходимо трансформации экономики Украины, ее законодательства, а также содействие развитию науки и знаний, которые являются основой создания прогрессивных экономических моделей; разработана экономико-математическая имитационная модель управления конкурентоспособностью промышленных комплексов регионов с большим количеством факторов с учетом влияния каждого из них в отдельности и совокупного влияния на результирующий показатель, она дала основание утверждать, что чем больше функциональная зависимость между объемом реализованной промышленной продукции и финансовыми результатами до налогообложения, тем лучше результаты экономической деятельности региональных промышленных комплексов; разработана модель инвестиционного обеспечения управления конкурентоспособностью промышленных комплексов регионов; разработаны методические положения определения интегрального ранга качества инвестиционного обеспечения за счет частных инвестиций.

Сформулирована современная парадигма конкурентоспособности промышленности. Сделан вывод, что конкурентоспособность промышленности – это сложное многоаспектное понятие, означающее соперничество, борьбу за достижение лучших результатов, получение конкурентных преимуществ путем эффективного использования всех имеющихся ресурсов, изготовление и реализацию конкурентоспособной промышленной продукции и получение прибыли от ведения эффективной хозяйственной деятельности.

Теоретически обоснованы следующие научные результаты: предложена концепция управления конкурентоспособностью промышленных комплексов регионов, включающая ряд взаимосвязанных положений по внедрению использования функциональных стратегий на основе применения системы организационных и экономических мер для достижения социальной и

экономической результативности деятельности региональных промышленных комплексов; уточнена сущность «управления конкурентоспособностью промышленного комплекса региона», которая характеризует эффективность производства промышленной продукции на основе современных методов регионального управления; разработаны методические положения по оценке эффективности управления конкурентоспособностью промышленности регионов; предложены теоретико-методические подходы к выявлению и оценке системных проблем в управлении конкурентоспособностью промышленности регионов Украины на основе определения группам и сравнения полученных кластеров; определены сущность и признаки конкурентоспособности в современных условиях.

На эмпирическом уровне проведен факторный анализ промышленных комплексов регионов, который был выполнен при условии сравнения корректной выборки базовых регионов. С этой целью были выбраны регионы, объем реализованной промышленной продукции которых на 2017 является крупным, средним и маленьким, а именно - Приднепровский, Слободской, Полесский - 26%, 16%, 4% от общего объема реализованной промышленной продукции соответственно. Кроме выделения факторов, влияющих на уровень конкурентоспособности регионов, констатации существования влияния их изменения на результаты экономической деятельности, было выяснено, что уровень этого влияния, окончательно был выражен в виде весовых коэффициентов. На основании проведенного факторного анализа сделан вывод, что в годы кризиса значение всех показателей меняются непредсказуемо, при стабилизации почти все факторы демонстрируют тенденцию к медленному росту.

Проведено прогнозирование результатов экономической деятельности региональных промышленных комплексов. Сделан вывод, что для кластеров, на результаты работы которых существенное влияние имел экономический кризис 2013-2014 гг., прогнозирование доли в общем объеме реализованной продукции, товаров, услуг различными методами дает противоречивые результаты. Построенные алгоритмы позволяют в большей степени учитывать влияние близких по времени рассчитанных показателей по сравнению с отдаленными. Поэтому и результаты прогнозирования можно считать корректными и достоверными. Осуществлен выбор конкурентных стратегий управления промышленными комплексами регионов.

Определены приоритетные направления институционального обеспечения управления конкурентоспособностью промышленности. Выявлено потребность в создании механизма институционального обеспечения управления конкурентоспособностью региональных промышленных комплексов, который должен содержать следующие блоки: правовой, организационный и

регуляторный. Сделан вывод, что современная экономическая политика государства по вопросам обеспечения развития конкурентоспособности Украины должна учитывать такие шаги, как гармонизация внутренних стандартов с международными, создание одинаковых конкурентных условий, развитие человеческого и интеллектуального капитала, защита прав собственности.

Интерпретация полученных при анализе экспертных оценок такова: учитывая негативное влияние высокого уровня энерго- и ресурсоемкости промышленности и направление оценок всех остальных факторов «от мала до велика» как «от худшего к лучшему», критерии, по которым проводился опрос экспертов по поводу перспектив повышения конкурентоспособности промышленности Слободского региона в рамках «рыночно-товарной» стратегии, должны быть расположены в порядке убывания ранга. В результате проведения SWOT-анализа конкурентоспособности промышленных комплексов регионов Украины определены конкурентные стратегии, направленные на повышение эффективности управления конкурентоспособностью промышленных комплексов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, промышленный комплекс, развитие, потенциал, концептуальные положения, управление, регион, методологические подходы.

ANNOTATION

Obolentseva L.V. Theoretical and methodological principles of management of competitiveness of industrial complexes of regions. - Qualification scientific work. Manuscript.

Dissertation for a Doctor of Economics degree in specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. – Research Center for Industrial Development Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Kharkiv, 2019.

It is substantiated that today economic growth of Ukraine is impossible without the full inclusion in the international division of labor by stimulating the development of potentially competitive in the world market of industrial sectors. A significant factor in the economic development of industry is the ability of domestic industrial complexes to react in a timely manner to the economic, technical and information changes taking place in the world under the influence of economic internationalization.

The methodological support for the formation of a regional strategy for managing the competitiveness of enterprises of the industrial complex has been developed.

The analysis of the management of competitiveness of industrial complexes of regions of Ukraine and the factors influencing the management of the competitiveness of industry of the regions of Ukraine are determined.

A conceptual model for forming a strategy for managing the competitiveness of industrial complexes of regions is developed. In order to verify the adequacy of the SWOT analysis, the author conducted an analysis of expert assessments on an example of the Slobozhansky region, for which the "commodity-market strategy" was chosen to enhance competitiveness.

The result of the conducted research, it can be assumed that at the present stage of development of the economy of Ukraine and its regions, a significant factor of improvement can be the increase of the competitiveness of regional industrial complexes on the basis of development of modern methods of management and increase of resource efficiency.

Key words: competitiveness, industrial complex, development, potential, conceptual situation, management, region, methodological approaches

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,9. Тир. 100 прим. Зам. № 277-19.

Підписано до друку 28.05.2019. Папір офсетний.

Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.

61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп. 1, к. 19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30

Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру

Видавців ти виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р